

Han återvände en enda gång till östern för att betala sina skulder och återkom därifrån skuldfri med en dollar på fickan. Ända in i det sista tillbragte han varje vinter på jakt och genomgick strapatser, som förvisso skulle ha knäckt även en man i sina bästa år. Han dog år 1820 och begravdes i det nya landet. Men Kentucky fordrade honom tillbaka och hans och hans Rebeccas stoft fördes under militär ståt för att jordas i det land som de varit med om att skapa och försvara.

DEN OKÄNDA VÄSTERN UTFORSKAS

I Canada hade den första missionsglöden slocknat hos jesuiterna. De längtade mindre efter att bli martyrer än efter att undersöka landet, leta efter gruvor och göra upptäckter i fjärran trakter. I sina stationer vid Övre sjön hade de ofta av sina konvertiter hört talas om den stora Mesippi, om dess demoner och de farliga stammar som bodde vid dess stränder. Jesuiterna skulle, som de första, befara dess övre lopp, men äran att ha genomfört resan från källorna till mynningen tillfaller deras fiende, den modige och uthållige La Salle.

Flodens mynning och nedre lopp hade långt förut upptäckts av spanjorerna och de Soto begravdes i den för att inte förlora sin skalp. Ett århundrade gick innan fransmannen Jean Nicollet lyckades tränga fram till den, lockad av historier om underliga främlingar, vilka väl inte kunde vara några andra än de kineser eller japaner, som man märkligt nog ännu väntade skulle dyka upp i dessa trakter. Övriga påstådda resor till Mississipi såsom överste Woods eller kapten Boltons ha icke kunnat bekräftas. Irokeskrigen gjorde slut på alla färder åt detta håll, men efter freden började man allt mera intressera sig för den stora mystiska floden.

När greve Frontenac blev guvernör i Nya Frankrike utsåg han den unge Louis Joliet att lösa de gåtor, som voro förknippade med floden. Joliet var född i Quebec 1645 och uppfostrad av jesuiterna, men blev inte präst utan i stället en framgångsrik köpman. Som hans följeslagare kunde ingen vara bättre skickad än jesuiten Jacques Marquette, född i Nordfrankrike 1637. Denne, en språkman av rang, behärskade en mängd indianspråk och dessutom var han av jesuiternas gamla stam och hyste en mystikfylld hängivenhet för den heliga jungfrun. Den 17 maj 1673 embarkerade de med sina fem ledsagare i två björkkanoter med ett förråd av torkat kött och indiansk majs. De ägde en karta över sin tilltänkta route, upprättad på grundval av indianska informationer, ehuru Marquette skriver, att han mest litade på den heliga jungfrun. De passerade genom Michillimackinacsundet, och

Från präriestränderna blängde de stora bisontjurarna efter Joliets och Marquettes kanoter, där de gled fram längs Mississippi.

nådde snart Menomoniefloden, där indianerna varnade dem för att fortsätta resan. Det bar dock vidare och av miamisindianerna erhöles de två vägvisare med vilka de reste uppför Fox River. Därifrån buros kanoterna tre kilometer genom kärrmarker till Wisconsinfloden. Därmed hade de sagt farväl åt de vatten, som avrunno till S:t Lawrence.

Sakta gled de nedåt den lugnt framflytande floden, förbi öar täckta av lummiga träd, genom skogar, sumpmarker och prärier. Stundom gånge de i land, gjorde upp eld och tillredde sin föda; varje morgon stötte de ut kanoterna och fortsatte hela dagen. Den sjuttonde juni gled de ut på den stora floden »med en fröjd, som jag inte kan uttrycka», som fader Marquette skriver. De fingo upp Mississippis stora underliga fiskar i sina nät och från präriestränderna glodde de stora bisontjurarna ilsket på dem genom pannluggen, som nästan skymde ögonen. Mer än fjorton dagar hade de varit på väg, innan de på vänstra flodstranden upptäckte spår av en människa. De beslöt att följa det, varför Joliet och Marquette gånge sig ut på en riskfylld tur. Det dröjde inte länge förrän de funno en indianby på en flodstrand och två andra på några kullar ett stycke därifrån.

Sedan de noga utspejat dessa och på knä bett Gud om hjälp, reste de och gingo sakta fram mot byn. Deras närvaro väckte ett oerhört uppseende och snart kommo fyra av de äldre männen värdigt mot dem som tecken på fredligt sinnelag bärande två fredspipor dekorerade med fjädrar. Fader Marquette såg till sin glädje, att de buro mantlar av franskt tyg, varför han frågade dem, vilka de voro. De svarade då, att de tillhörde stammen illinois, varefter de bjödo honom röka ur den brinnande pipan. Så fördes de till överhövdingen, som helt naken mottog dem och där de hade att ämnas finaste rätt, en fet unghund, som huvudrätt. Sedan de följts till sin kanoter av 600 man kunde de i frid fara vidare.

Åter på floden. De passerade Illinois' utflöde och den rad av klippor som finns på östra sidan, där de på en flat sten upptäckte några otäck bemålade indianska avgudar. De voro så upptagna att tala om djävulens närvaro i detta land, att de först försent märkte att en fara hotade. En vild, virvlande ström medförande träd uppryckta med rötterna kastade sig in i Mississippis lugna fåra, kanoterna höllo på att kapsejsa och fader Marquette skriver, att han aldrig förr sett något så förfärligt. De hade nätt den vilda Missouris inflöde. Förbi de skogar, där senare staden St Louis skulle växa upp, gick färden och de passerade mynningen av den flod, som indianerna kallade Ohio eller Den sköna floden. Solen var svår att uthärda och kristligt tålamod krävdes för att stå ut med de myriader myggor, som överföllu dem. Plötsligt upptäckte de indianer på östra stranden, fader Marquette höll upp sin fredspipa som ett vänskapstecken, man gick i land och fick en ordentlig måltid. Deras värdar försäkrade, att främlingarna efter endast tio dagar skulle nå havet. Även hit hade europeiska varor spritt sig, ty en del av indianerna buro gevär.

Men mynningen låg inte så nära. De paddlade ännu trehundra engelska mil och när de närmade sig Arkansas' mynning, sågo de på dess västra sida en samling wigwams. Indianerna upphävde genast sina krigsrop och störtade ned mot stranden, samtidigt som ett antal kanoter sköto ut från land och spärrade alla möjligheter till flykt. Fransmännen började anropa den heliga jungfrun och hennes hjälp behövdes verkligen, ty de unga männen hade redan börjat skjuta på dem, då de äldre, som märkt fredspipan, vilken fader Marquette energiskt svängde, stoppade vidare fientligheter. Nästa morgon fördes de till ett läger mitt emot Arkansasflodens mynning. Lyckligtvis fanns där en ung man, som kunde illinoisindianernas språk och som kunde tjänstgöra som tolk. Genom honom förklarade nu fader Marquette en del av den kristna religionens mysterier samtidigt som han försökte få veta något om den stora floden. Stort mer fick han inte reda på än att dess stränder beboddes av vänliga stammar under det att folket utmed

Arkansas var så fientligt, att deras värddar inte längre vågade jaga där utan voro hänvisade till en eländig diet på indiansk majs.

Fransmännen höllo sedan rådslag. Då de redan trodde sig veta, att floden varken mynnade ut i Virginiahavet eller i Kaliforniska viken utan i stället i Mexicogolfen och då de trodde sig närmare mynningen än de verkligen voro beslöto de att återvända hellre än att bli dödade av indianerna eller tillfångatagna av spanjorerna, då de i intetdera fallet skulle bli i tillfälle att berätta om den stora upptäckt de gjort. Den 17 juli började de därför hemfärden från arkansasindianernas by. Det var ett hårt arbete att i den brännande hettan paddla motströms, i synnerhet sedan fader Marquette insjuknat i dysenteri och därigenom blivit arbetsoduglig. Till sist nådde de Illinois, som de denna gång valde för hemfärden och där de njöto av skuggan, mängden av hjortar och bison och inte minst av den svaga strömmen. De stannade vid indianbyn Kaskaskia, ungefär tio km från nuvarande staden Ottawa, Illinois, en by som snart skulle bli ryktbar i västerns upptäckthistoria. Där träffade de indianer, som voro villiga att ledsaga dem och som också förde dem till Michigansjön. De anlände till Green Bay mot slutet av september efter fyra månaders resa, varunder de paddlat sina kanoter mer än 2 500 engelska mil.

Marquette kvarstannade här för att återhämta sig efter sin sjukdom, under det Joliet fortsatte till Quebec. Vid forsarna nära La Chine alldeles ovanför Montreal kapsejsade hans kanot, två av hans män och en indianpojke drunknade och alla hans papper gingo förlorade. Själv räddades han med knapp nöd. I ett brev till greve Frontenac framhåller han också: »Jag har undkommit varje fara, som hotat från indianerna; jag har passerat 42 forsar; och var i färd att debarkera, full av glädje över att en så lång och farofylld resa lyckats, när min kanot välte just då all fara syntes vara över.»

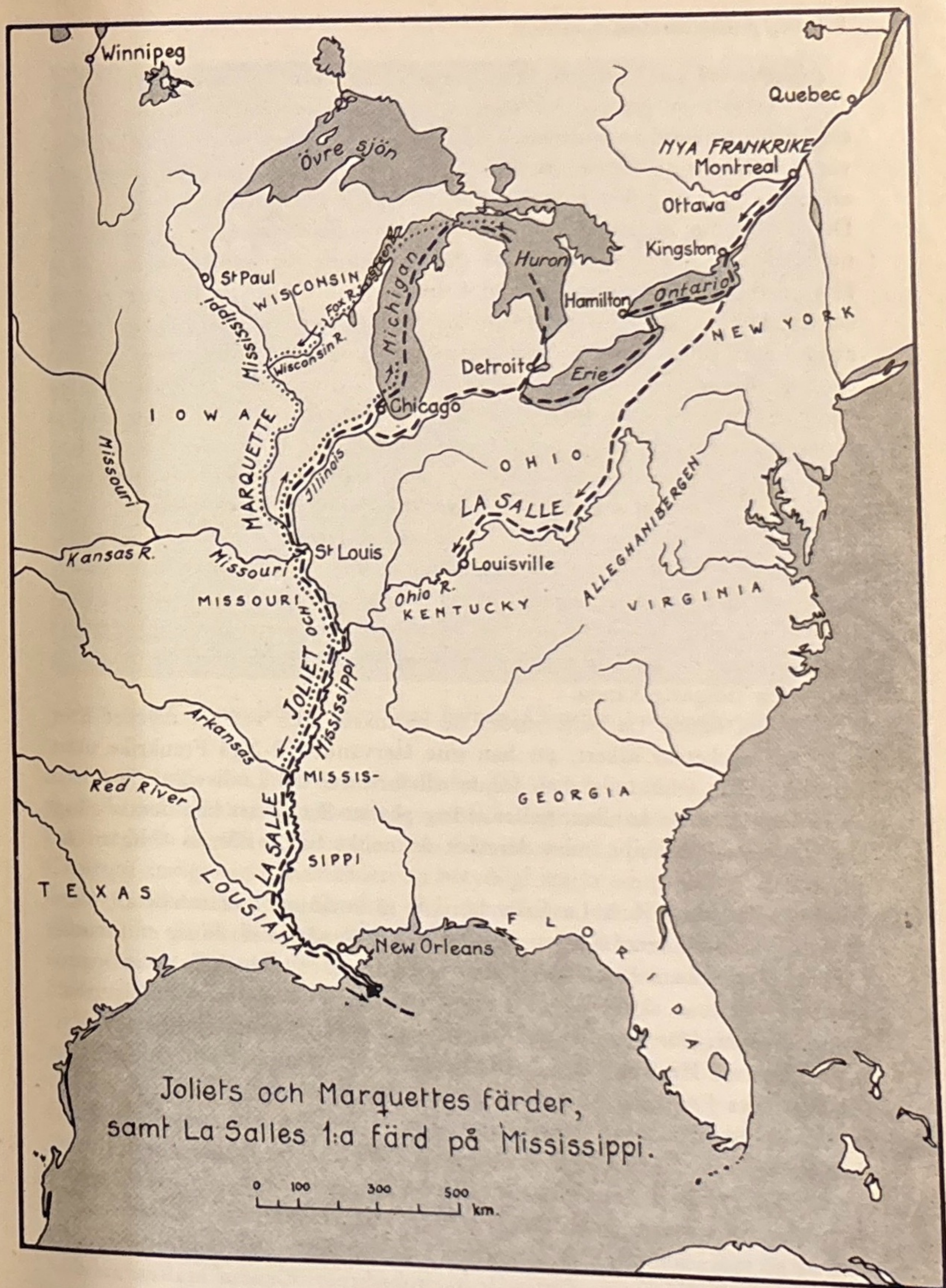
Fader Marquette fick sedan i uppdrag att i Kaskaskia upprätta en missionsstation, som skulle kallas Immaculate Conception, ett namn som han till madonnans ära givit Mississippi. Hans sjukdom hindrade emellertid hans resa — han låg en längre tid för döden vid Chicagofloden — och först i mars nådde han sitt mål. I maj månad 1674 avled han under en resa till Michillimackinac, undergiven som alltid och under bön till den heliga jungfrun.

ROBERT CAVELIER DE LA SALLE, MISSISSIPPIS BETVINGARE

I Rouen bodde en gammal, rik och ansedd borgerlig familj bärande namnet Cavelier, och här föddes också 1643 dess mest lysande representant Robert, bäst känd under namnet La Salle. Han uppfostrades av jesuiterna,

men som han var en självständig natur, gick han aldrig in i orden. Hans äldre bror Jean Cavelier, präst av kongregationen S:t Sulpice, hade utvandrat till Nya Frankrike och den yngre beslöt följa exemplet. Av S:t Sulpiceseminariet fick han på mycket goda villkor i förläning stora jordområden ovanför de stora forsarna tio km från Montreal, det farligaste stället i hela Nya Frankrike. Som vi veta, ingick nämligen denna hans egendom, som han kallade La Chine, i den förpostkedja, varifrån man i tid skulle kunna få underrättelse om irokesernas anfall och genom vilken S:t Lawrence-dalen om möjligt skulle spärras. Snart utarrenderade han jord till hugade »habitants», som för ett billigt arrende bokstavligen vågade livet. Men han var inte endast sysselsatt med sitt arbete som storgodsägare; flitigt studerade han olika indianspråk, vari han snart uppnådde stor färdighet. Ofta kommo indianer och övervintrade hos honom och av en senecaindian hörde han första gången talas om floden Ohio, som flöt genom deras land och som var så lång, att det krävdes nio månaders resa för att nå dess mynning. Tydligen räknade dessa indianer Mississippi som en del av denna flod.

La Salle hade redan tidigt intresserat sig för spørgsmålet om det kunde finnas någon ny väg till Kina och Japan. Han kom då på den tanken att Ohio möjligen flöt ut i Kaliforniabukten och att man den vägen kunde komma närmare dessa båda länder. Ensam skulle han inte behöva företaga sin resa, ty S:t Sulpicekongregationen var inte så litet avundsjuk på jesuiternas inflytande över de styrande och motarbetade deras strävanden att ensamma få frälsa hedningar. Därför utrustades en expedition under ledning av förre kavalleriofficeren Dollier och broder Galinee, som var kunnig i kartritning. La Salles och seminariets expeditioner skulle nu samordnas och den 6 juli 1669 startade man. Tidpunkten var illa vald, ty som vanligt hade övergrepp begåtts både av fransmän och De fem nationerna och det låg oro i luften. Expeditionen tog sig upp till Ontariosjöns sydkust, och besökte senecaindianernas största by. Stämningen där var dock sådan, att fransmännen började frukta för sina liv och med glädje antogo de en irokes' erbjudande att visa dem en ny och bättre väg. På sin resa passerade de Niagaraflodens utlopp och hörde på avstånd mullrandet från jättefallen, och den 24 september nådde de byn Otinawatawa, några kilometer norr om nuvarande Hamilton. Här mötte de Louis Joliet, som återkom från en upp-täcktsresa kring Övre sjön. På hans anmodan beslöto prästerna att fortsätta dit, då hedningarna där tydligen levde i det djupaste mörker. La Salle, som varit sjuk, överdrev måhända nu sitt tillstånd och påstod, att han för sin hälsas vårdande måste stanna kvar. Den siste september reste prästerna ett altare och alla mottogo sakramentet. Så skildes de, de andliga för att bege sig till Eriesjön och La Salle för att, som de trodde, återvända till Montreal.

Området mellan de stora sjöarna och Mexicogolfen med Joliet, Marquettes och La Salles färder.

Alltsedan Jonas' tid har det ansetts farligt med präster ombord och denna expedition ger syn för sägen. Eriesjön visade sin minst inbjudande sida och på grund av stormarna måste man övervintra på en halvö. Nästa vår gick det inte bättre, ty alla altartjänstens rekvisita gingo förlorade under en storm, vilket tillskrevs avundsjukan och ondskan hos djävulen. Därför beslöto de att återvända till Montreal och lämna pottawattamie-indianerna i sin hedendom. Då de genomforo det sund genom vilket Huronsjön står i förbindelse med Eriesjön funno de nära den nuvarande staden Detroit ett stort avgudabeläte. Galinee skriver: »Efter förlusten av de saker som tillhörde altartjänsten och hungern, vi lidit, fanns det inte en ibland oss, som inte var fylld av hat mot denna falska gedom. Jag invigde en av mina yxor för att bryta honom i stycken, och därefter, sedan vi lagt kanoterna bord om bord, förde vi det största stycket till flodens mitt och slängde det, med resten, i vattnet, så att man aldrig mer skall höra talas om honom. Gud gengäldade oss genast för denna goda handling, ty vi dödade en hjort och en björn just den dagen.» Denna deras resa är geografiskt märklig därför att det är första gången, som man vetenskapligt kan belägga att vita män farit genom Detroitundet, ehuru det är sannolikt att Joliet också gjort det på sin återresa från de övre sjöarna. Dessutom ritade Galinee efter sin återkomst till Nya Frankrike en karta över de övre sjöarna, den tidigaste kända.

Vad som hände La Salle under de närmaste åren veta vi mycket litet om. Så mycket är säkert, att han inte återvände till Nya Frankrike utan att han nådde Ohio, som han följde till forsarna vid Louisville. Det kan anses visst — själv har han heller aldrig påstått det — att han denna gång inte nådde Mississippi, men däremot sannolikt befor Illinois tidigare än Joliet och Marquette.

Greve Frontenac och La Salle började så småningom samarbeta. Den förre, som var ruinerad när han blev guvernör, önskade skaffa sig en förmögenhet. Redan hans företrädare, guvernören Courcelle, hade hos konungen yrkat på, att man skulle bygga ett fort vid Ontariosjön för att därigenom lägga en spärr för De fem nationernas pälshandel med engelsmän och holländare via Hudsonfloden och i stället draga denna vinstgivande handel över Nya Frankrike. Greve Frontenac begav sig nu själv ut för att på ort och ställe sätta sig in i förhållandena. Detta förnäma salongslejon från Versailles skulle visa sig som en utmärkt chef för en vildmarksexpedition och för hans skull uträttade indianerna det otroligaste. Sedan de väl arbetat sig uppför forsarna gick färden lättare, och när de kommo ut i Ontariosjön formerades kanoterna i slagordning för att imponera på indianerna. Vid det nutida Kingston möttes de av irokeserna. Genom kraften av sin personlighet fick Frontenac sin vilja igenom och ett fort byggdes under hans

De mäktiga Niagarafallen. Foto: Bud Barnett, Canadian Information Service.

ledning, ehuru det helt enkelt kallades för handelsstation. Guvernören varnade också indianerna för att lyssna till illasinnade mäns prat; de borde i stället hålla sig till »män av anseende, lika sieur de La Salle». Genom fortet Catarqui ansågo sig fransmännen ha betydligt stärkt sin position. Vad som ännu fordrades var en fästning vid mynningen av Niagarafloden, varigenom de skulle behärska de övre sjöarna och därmed den pälshandel, som skulle fylla greve Frontenacs tomma fickor, planer, som passade La Salle förträffligt.

Vi kunna inte i detalj följa intrigspelet mellan La Salle och hans avundsmän i Nya Frankrike utan endast konstatera, att han med de allra bästa rekommendationer år 1674 reste till Frankrike, där han på grund av sina förtjänster som upptäckare anhöll om adelsbrev samt om förläning av det nyuppförda fortet, som han för att hedra sin välgörare kallade Fort Frontenac, allt mot vissa motprestanda. Båda ansökningarna biföllos och därigenom hade La Salle förvärvat en oerhörd förmögenhet, ty genom fortet kontrollerade han den mest givande pälshandeln. Men han hade inte väl kommit tillbaka, förrän han mötte det häftigaste motstånd från alla Nya Frankrikes pälshandlare. Detta stegrades till hat, då man märkte

hans avsikt att också kontrollera Ohios och Mississippis dalar, varigenom han skulle komma att härska över största delen av kontinenten. Villkoret var att jesuiterna på sitt stillsamma, raffinerade sätt började arbetet på att underminera hans ställning liksom hans gynnare guvernören. På ett annat sätt, att orden, trots de gräsliga olyckor som drabbat deras högar under indiankrigen, inte upphört att hoppas på att i Mississippidalen kunde grunda ett nytt Paraguay och med samma metoder, i Nya Frankrike kunde de inte längre herras som under tidigare dagar, ty landet hade utvecklats från ett missionsområde till en koloni. Men för deras nya Paraguay stod nu inte mer eller mindre obekanta palshandlare i vägen utan en betydande man, La Salle.

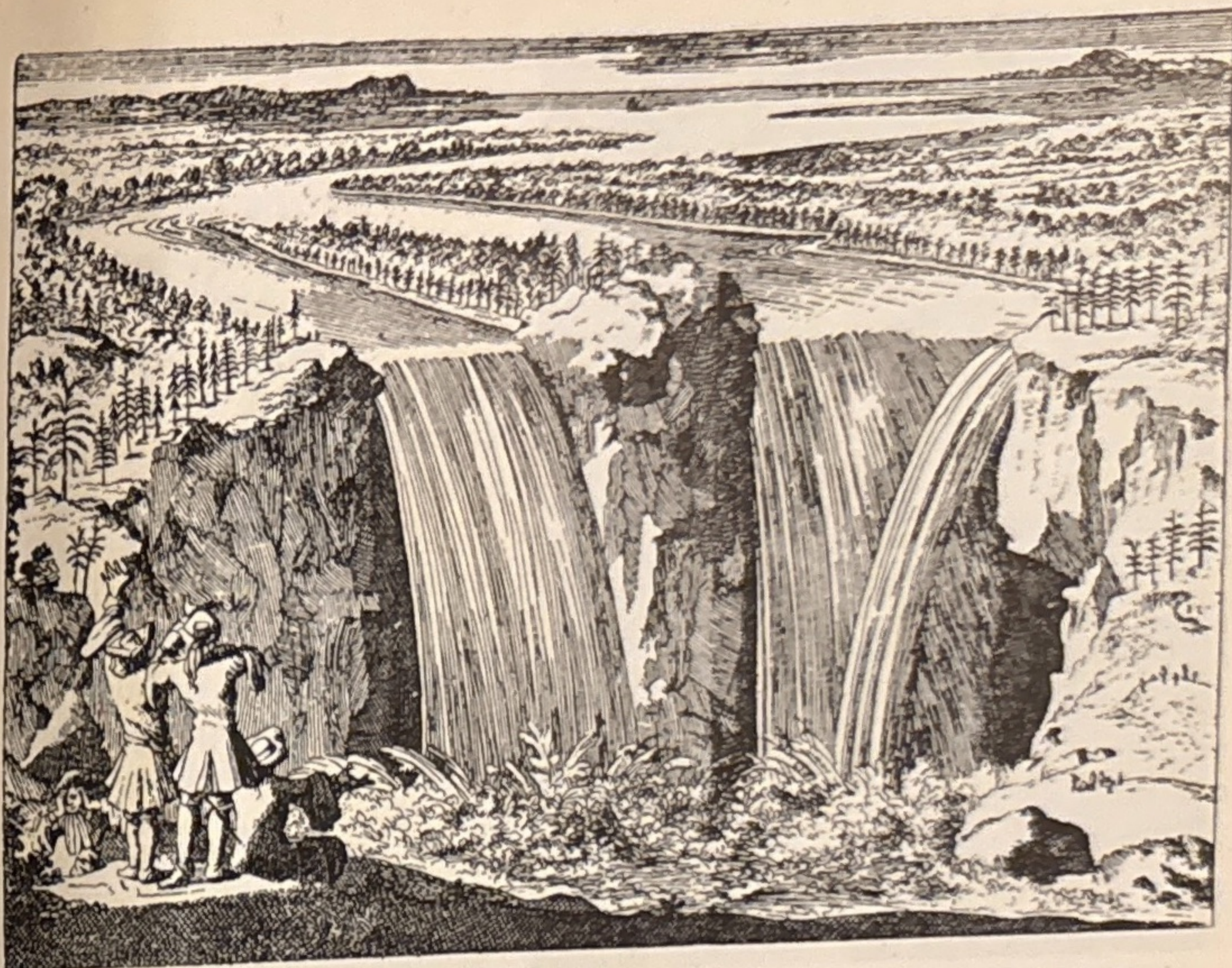
Denne hade emellertid tillfälle att 1677 under en ny resa till hemlandet framlägga sin plan för finansministern Colbert. Enligt dessa skulle det nyvunna landet i Mississippidalen säkras med en kedja av fort, vidare borde man framtränga ända ner till Mexico, där floden sannolikt rann ut och ta landet omkring dess stränder i besittning, och till sist borde man bygga större farkoster så att handel kunde öppnas direkt med de spanska kolonierna. Förslagen ansågos acceptabla, och utrustad med brev till guvernören kunde La Salle återvända. I Nya Frankrike sammanträffade han med den originelle franciskaner fader Hennepin. Då första upplagan av dennes bok utkommit och väckt något tvivel om hans sannfärdighet, skrev han i företalet till andra upplagan: »Jag försäkrar Eder vid Gud, att min berättelse är trogen och pålitlig och att Ni kan tro varenda sak som berättas i den.» Så skriver endast den borne lögnaren och en sådan var just fader Hennepin. Trots detta är första upplagan av hans bok värdefull, ty då och då förekomma sanningsenliga notiser, verkliga pärlor i sin genre. Självt var han både religiös och en god skogsskär, som inte skydde strapasser.

Hennepin och hans följeslagare nådde efter de order de fått fram till Niagara, vars storhet inte ens Hennepin förmådde överdriva. Fallen voro kända redan av Champlain och återfinnas inritade på en karta av 1632 liksom de ofta skymta fram i jesuiternas berättelser, men Hennepin är den förste vite som på grund av självsyn beskrivit dem. Här uppfördes också det första blockhuset, grunden till det Fort Niagara, som i de kommande krigen skulle spela en så stor roll. Därifrån tog man vägen till illinoisindianerna, vilkas jaktläger man nådde mitt i vintern. La Salle hade då förenat sig med sina män. Men då två av hans bästa skeppstimmermän med fyra av hans bästa skogslöpare deserterat måste han för denna gång uppgiva tanken på att framtränga till Mississippi, där större fartyg skulle ha byggts. I stället uppförde han i den nuvarande staten Illinois det berömda Fort Crèvecoeur. Här mottog han det första svåra slaget, att hans vid Niagara

Läger av siouxindianer med begravningsplats.

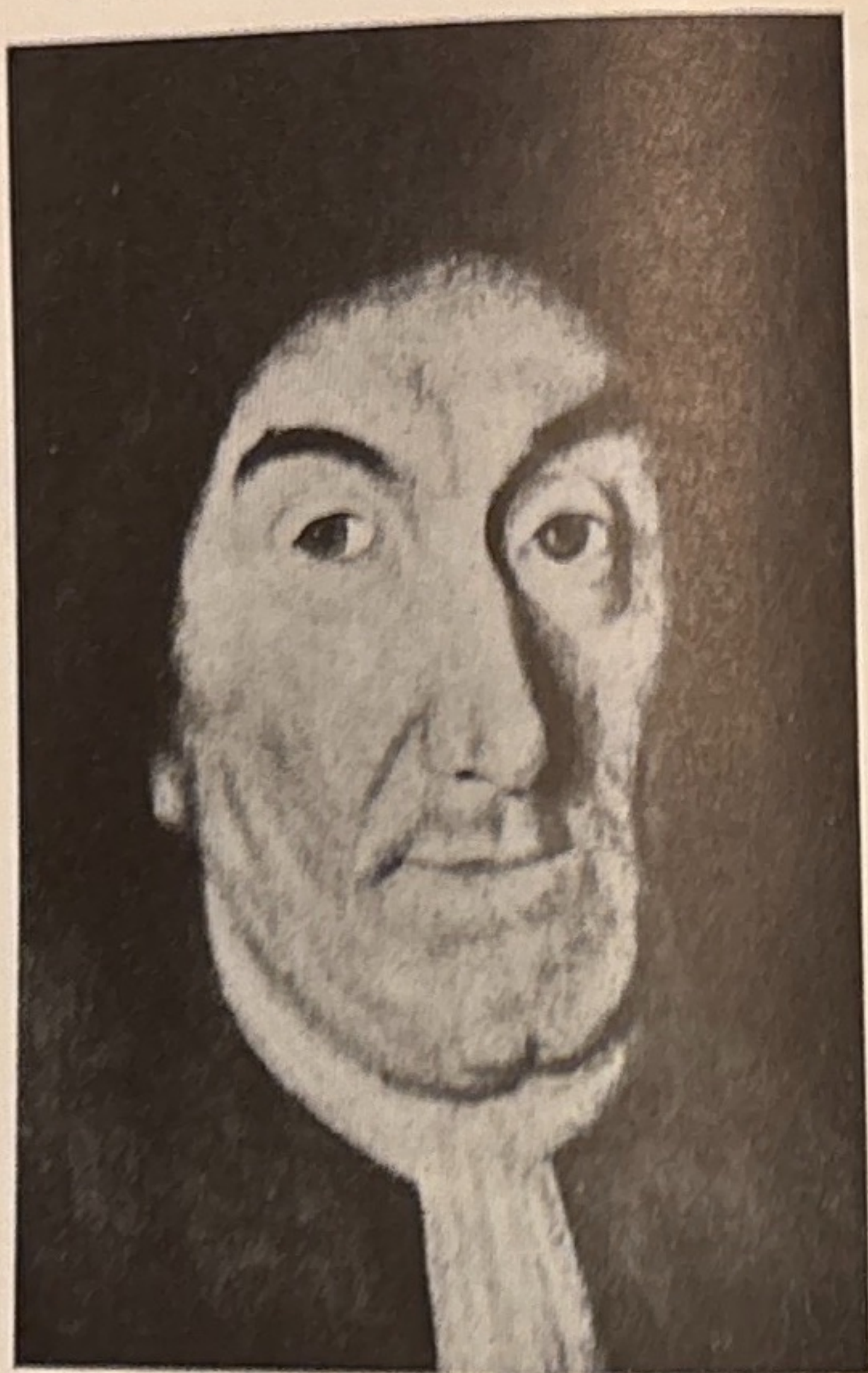

Niagaras vattenmassor, såsom de skildras i fader Hennepins resebeskrivning.

nybyggda fartyg förlist. Genom vilkas förvållande veta vi inte, men La Salle var för sin del övertygad om att det skett genom hans avundsmäns tillskyndan, då i första hand jesuiternas. Det smygande missmodet bland de män, som blivit honom trogna, skingrades, sedan han äntligen funnit en indian, som inte proppade åhörarnas öron fulla med historier om de monstra som bodde vid floden Mesippi och om dess många fientliga stammar utan som höll sig till sanningen. Därför lyckades han äntligen förmå några män att rekognoscera Illinois och den närliggande Mississippidalen och till dessa slöt sig Hennepin, som visst inte var ledare för företaget men som med vanlig klädsam blygsamhet skriver: »Alla utom jag (!) skulle ha varit förfärade över en sådan resas många faror; men . . .»

La Salle gjorde i sin tur en vågsam färd tillbaka till Fort Niagara och här mottog han det förkrossande budskapet, att ett av hans skepp med rik last från Frankrike hade förlist i S:t Lawrenceflodens mynning, och då man inbillat männen som lyckats rädda sig i land, att han var död, hade en del återvänt och andra tagit tjänst på annat håll. Ytterligare olyckor tillstötte, då männen i Fort Frontenac gjorde myteri, plundrade eller förstörde det inneliggande godset och brände byggnaderna. Samtidigt kom rapport att ett annat magasin plundrats. Han lyckades sätta efter myteris-

Fader Hennepin, franciskanmun-
ken och skogskarlen, som med
mer fantasi än sanningskärlek
skildrat sin färd på Mississippi.

terna och taga alla till fånga så när som på två, som satte sig till motvärn och därför skötos. Detta var en ringa tröst för de ruinerande förluster han lidit. Han visade sig emellertid vara av seg tåga och då han hörde att hans löjtnant, den enarmade italienaren Tonty, råkat i svårigheter på sitt håll, skyndade han till undsättning, endast för att finna att de oförbätterliga irokeserna hunnit före honom och inte endast lagt illinoisindianernas stora by i aska utan även förstört det nyanlagda fortet. Av Tonty och hans män sågs inte minsta spår och lika litet framgång hade La Salle i sitt sökande efter dem mitt ibland de fientliga stammarna. Han återvände därför till Fort Miami.

För hans löjtnant hade följande inträffat. Först hade myteri utbrutit, varvid fortet plundrats och bränts, varefter Tonty beslutat uppslå sitt kvarter i illinoisindianernas by. Hit hade irokeserna anlant och för att om möjligt förhindra ett blodbad på sina okrigiska värdar gick den modige löjtnanten med en fredspipa emellan de stridande för att försöka mäkla fred. Detta lyckades under uppenbar livsfara för honom själv, men irokeserna visade sig förrädiska och utrotade under de följande dagarna sina fienders kvinnor och barn. Tonty hade emellertid med sina trogna lyckats undkomma, men förlorade vid sitt återtåg den medföljande andlige, fader

Ribourde, som under sin andakt blev överfallen och skalperad. Efter en fruktansvärd hungermarsch nådde de så småningom fram till powattamie-indianerna, där de blevo vänligt mottagna.

Hennepins öde var betydligt märkligare. Hans sällskap hade startat 1680 med uppdrag inte endast att rekognoscera floden Illinois utan också övre Mississipp. Befälhavaren hette Accau och i deras sällskap befann sig en annan skogslöpare vid namn du Gay. När första upplagan av Hennepins bok om hans upptäckter utkom, levde ännu La Salle, varför munken var tvungen att inte handskas alltför lättsinnigt med sanningen, men fjorton år senare, då andra upplagan utkom, var La Salle död. Hennepin hade då panna att påstå, att han gjort hela resan utmed Mississipp ända till mynningen, där han alltså skulle ha varit tidigare än La Salle. Parkman kallar denna metod att skriva för litterärt sjöröveri. Munken blev inte ens trodd av sin egen samtid, ty man frågade sig, varför han inte redan i första upplagan delgivit läsekretsen en så betydande upptäckt.

Accau och hans två följeslagare hade en härlig resa genom de vårvaknande skogarna med god tillgång på vilt, och Hennepin sörjde för att inte bönerna till den helige Antonius av Padua, alla resandes skyddspatron, försummades vare sig morgnar eller aftnar. Men helgonet höll inte sin hand över dem, ty en dag när de voro sysselsatta med att reparera sin kanot, omringades de av de vilda siouxerna. Den fredspipa, som Hennepin värdigt sträckte fram, slets brutalt ifrån honom under det en del tobak togs emot som gåva. Fransmännen fördes därefter bort, fruktande för sina liv, men förhållandet till indianerna förbättrades stadigt, ty det visade sig att deras fångvaktare tyckte om att Hennepin sjöng för dem ur sitt breviarium. Efter nitton dagars resa landade de nära den plats där S:t Paul nu är beläget. Här blevo de inte alls torterade utan i stället adopterade, Hennepin av en hövding, som han medföljde hem. Han blev snart respekterad som en begåvad medicinman, i förbund med ockulta makter. Någon missionering blev det aldrig tal om »på grund av deras naturliga enfald» och han lyckades endast döpa ett sjukt barn, vilket fick namnet Antoinette till den helige Antonius' ära. Barnet dog snart därefter, »vilket gjorde mig mycket glädje och tillfredsställelse», vilken något överraskande vändning väl bör fattas så att barnet genom dopet kom direkt till paradiset.

Någon större sympati tycks inte ha förefunnits mellan son och far, men den störste hövdingen, Ouasicoude, höll sin skyddande hand över de tre främlingarna. Naturligtvis deltog de i sommarens väldiga bisonjakter och under en av dem hade de tur att möta fyra välbeväpnade fransmän under befäl av Daniel Greysolon de Lhut, en djärv och erfaren skogslöparehövding. Denne hade i hela två år varit på resa, stiftande fred mellan stammarna, knytande vänskapliga förbindelser med dem, utspejande landet och

Indianhövding i praktfull fjäder-
skrud.

framförallt uppköpande bäverskinn, kanske den ypperste av dessa härdade skogslöpare, som inte endast byggde upp Nya Frankrike utan också öppnade nya trakter för handeln. Han hade genomströvat hela området kring övre Mississippi och knutit förbindelser med siouxerna. På grund av hans inflytande och kanske också genom Hennepins lögner, att han ville återkomma med handelsmän och varor, tillätos de tre att återvända, vilket skedde via jesuitstationen vid Green Bay, Niagara och Fort Frontenac till Montreal, där den fantasi-begåvade ändlige med mycken heder mottogs av guvernören, om man nu får tro honom själv.

La Salle hade använt tiden till att konsolidera sin undergrävda ekonomiska ställning och för sig vinna en del av mot irokeserna fientliga stam-

mar. I december 1681 var han äntligen färdig med sina förberedelser och med tjugotre fransmän, aderton indianer, tio kvinnor och tre barn, i allt femtiofyra personer, började han den resa som skulle placera honom i raden av de stora upptäckarna. Mitt i vintern korsade han landet mellan Chicagofloden och Illinois' nordliga arm, dragande kanoterna på kärlar. De passerade illinoisindianernas stora by, som ännu stod obefolkad, och funno öppet vatten nedanför Peoriasjön. La Salle hade redan uppgivit sin första tanke att bygga ett skepp för färden nedför Mississippi och i stället beslutat att lita till kanoterna. Den sjätte februari nådde de den majestätiska floden, som emellertid på grund av drivis var ofrafikabel. Efter en väntetid kunde de fortsätta och paddlade utan missöden till Arkansas, där de vänligt mottogos av indianerna, i vilkas by ett stort kors uppsattes, varpå landet formellt togs i besittning för franska kronan. Med två indianer som vägvisare fortsatte de 300 engelska mil nedför floden, där Tonty och en annan fransman vid namn Membre sändes att besöka taenar indianernas stad. Något sådant hade de ännu aldrig skådat i Nordamerika: stora fyrkantiga hus byggda av saltorkad lera och regelbundet placerade kring ett stort torg. Två byggnader voro ansenligare och bättre än de övriga: hövdingens och solens. De fingo audiens hos hövdingen, som mottog dem sittande på en sorts divan med tre av sina hustrur vid sin sida, medan

sextio gamla män i vita mantlar, beredda av mullbärsträdets bark, bildade hans råd. Han hade den stolta uppsyn en man kan ha, när han vet att vid hans begravning hundra människor dödas för att hedra honom. Efter hans begravning hundra människor dödas för att hedra honom. Efter hans återvisit avseglade kanoteskadern, som snart nådde watcheezindianernas städer, där de fingo se detsamma som hos taenafolket, en religiös och politisk despotism, en privilegierad kast, som räknade anor från solen, dess tempel och den heliga elden.

Den sjätte april nådde de platsen där floden delar sig i tre grenar: La Salle följde själv den västra, d'Autray den östra, under det Tonty tog den mellersta. När han drev nedåt mellan låga, dyiga kuster märkte han hur vattnet långsamt blev salt och kände att den friska havsvinden började blåsa. Sedan vidgade sig floden och han såg ut över buktens oändliga vattenyta, utan ett segel, utan ett tecken till liv. Så snart de tre grupperna åter förenat sig, gick man i land. Här restes en pelare bärande Frankrikes vapen och orden »Ludvig den store, konung av Frankrike och Navarra» samt datum den nionde april 1682. Därefter mönstrades manskapet och parad hölls. Man sjöng *Te Deum*, *Exaudiat* och *Domine salvum fac Regem*, varefter muskötsalvor avsköts och leverop utbringades för konungen. Därefter framträdde La Salle och uppläste med hög röst en proklamation, vilken visar att en viss utveckling till det bättre skett sedan spanjorernas dagar. Däri heter det: »I namn av den höge, mäktige, oemotståndlige och segerrike fursten, Ludvig den store, genom Guds nåde konung av Frankrike och Navarra, fjortonde i ordningen med detta namn, har jag tagit, den nionde dagen av april månad i året ett tusen sexhundra och åttiotvå, i kraft av hans majestäts fullmakt, vilken jag nu håller i handen och vilken må kunna beses av alla, dem det vederbör, för hans majestät och hans efterföljare på tronen i besittning landet Louisiana, sjöarna, hamnarna, vikarna, angränsande sund och alla de nationer, folk, provinser, större och mindre städer, byar, gruvor, mineraler, fiskerier, strömmar och floder, vilka finnas inom det sagda Louisiana, från mynningen av den stora floden S:t Louis, även kallad Ohio . . . längs den stora Colbertfloden eller Mississippi och de floder som tömma sig i denna från dess källa i nadouessiouxernas land . . . så långt som till dess mynning i havet, och även till mynningen av Palmfloden, på grund av den försäkran vi ha mottagit från de infödda i dessa länder, att vi äro de första européer, som hava gjort färden utför den sagda floden Colbert, härigenom inläggande protest mot alla dem, som hädanefter företaga sig att göra intrång i någon av alla dessa förut sagda länder . . .»

Därefter utbragtes levet för konungen och den magnifika akten slutade med att de råbarkade, väderbitna krigarna uppstämde den stora hymnen *Vexilla Regis*. Parkman slutar sin skildring av denna minnesvärda hän-

delse med orden: »Den dagen mottog det franska riket på pergamentet en häpnadsväckande tillökning. Texas' bördiga slätter, Mississippis vidsträckt bäcken från dess frusna nordliga källor till golfens kvava stränder, från Alleghanybergens skogiga kedjor till Klippiga bergens kala toppar, en region av savanner och skogar, solbrända öknar och gräsrika prärier, vattnad genom tusen floder, bebodd av tusen krigiska stammar, lades under sultanens i Versailles spira; och allt detta genom kraften av en svag mänsklig röst, ohörbar på en kilometers avstånd.» Det är endast att tillägga att »sultanen i Versailles» tydligen aldrig rätt uppfattade vilka oerhörda rikedomar och vilken källa till makt, som den oförtröttlige, djärve La Salle den gången skänkte honom. Tre gånger har möjlighet funnits för att Amerika skulle bli förfranskat. Detta var den tredje och sista.

Återfärden gick inte så lätt, ty indianerna hade, ombytliga som de voro, mångenstädes skiftat håg och vid ett par tillfällen kom det till öppen strid. På vägen blev La Salle allvarligt sjuk. Vi äga dock från denna tid ett brev av hans hand, däri han utstakar planen för Mississippis kontrollerande särskilt genom anläggandet av ett starkt fort vid dess mynning. Naturligtvis måste landet också skyddas mot De fem nationerna, som, när de hindrats från att gå på sina vanliga krigståg mot S:t Lawrencedalen, i stället vänt sig mot Illinois. Det första fortbygget började för den skull uppe på en klippa kallad Starves Rock, i våra dagar den förnämsta turistattraktionen i dessa trakter. Den reser sig tvärbrant trettioåtta meter över floden och var endast tillgänglig genom en svår passage från skogssidan. Toppen mäter fyratusen m². Här tillbragte man vintern och hit samlade sig också de förskrämda stammarna för att söka skydd för irokeserna. Enligt en rapport till marinministeriet uppehöll sig denna vinter vid Fort Louis som det döpts till, 4 000 krigare och i allt 20 000 själar.

La Salles verk skulle alltså motarbetas från Nya Frankrike, i synnerhet sedan greve Frontenac fått träda tillbaka. Därför begav sig La Salle åter till Frankrike. Här uppnådde han långt mera än väntat. De utrikespolitiska omständigheterna gjorde Ludvig XIV benägen för ett kraftigt ingripande vid Mexicogolfen. En flotta utrustades för att föra kolonister till det beslutade fortet vid Mississippis mynning. Dessutom fick La Salle tillbaka vad man oräddigt rövat från honom i Nya Frankrike.

Det blev en otursam expedition, som avgick från Frankrike 1684. Vid landstigningen gick en del förråd förlorade, några fartyg förliste, men värre var, genom felaktiga observationer hade man inte landstigit vid Mississippis mynning utan i stället på kusten av Texas nära nuvarande Matagorda Bay. Ett befäst läger upprättades och under två år gjorde La Salle fåfänga försök att nå fram till Mississippi. Många av kolonisterna hade redan dött och ställningen för de övriga var ytterst svår, då La Salle

1700-talskarta visande det franska kolonialväldet i Amerika.

beslöt att med några få följeslagare våga en vandring över prärierna till Arkansas och därifrån till Nya Frankrike för att hämta hjälp. På nyåret 1687 tog han avsked och med endast fem packhästar började han sin långa vandring.

Den blev ohygglig. Då de ledo brist på skor hade de nödgats tillgripa rå bisonhud, som blev våt och sedan skrumpnade förorsakande fötterna ohyggliga plågor. De skyfallsliknande regnen kommo floderna att svämma över sina bräddar, varför de voro tvungna att för överfarterna tillverka skinnbåtar. Vilt, särskilt bison, förekom i riklig mängd och indianerna visade sig vänliga. La Salles broder prästen, som också var med, berättar, att de en dag sågo en skara om etthundrafemtio beridna indianer som med lansar angrepo en bisonhjord, en sport som den gamle prästen höll för en av de finaste i världen. Vad han beskrivit är inte annat än den förvandling prärieindianerna undergått sedan spanjorernas första tåg i »Florida», då de nu kunde följa viltet ridande, tack vare de spanska hästar som förvildats.

Expeditionen fick en tragisk utgång. En släkting till La Salle, som inte kände till de västindiska buckanjärernas oryggliga regel att den som nedlagt ett djur också var berättigad till märgpiporna, hade kommit i gräl med en buckanjär om ett skjutet djur. Man sammansvor sig och mördade honom under sömnen. Då mördarna fruktade för La Salles hämnd lade de sig i försåt för honom och sköto honom genom huvudet där han intet ont anande kom gående. Han plundrades på sina kläder och mördarna läto det nakna liket bli liggande i ödemarken, varpå de togo sin tillflykt till indianerna. Så dog La Salle, fyrtiotre år gammal, »en av de största männen i sin tid», som Tonty sedan skrev. Han tillhörde en ny typ av pionjärer utan det gamla chevaleriets både fel och förtjänster. En modernare, mer energisk och hårdare typ, som han var, arbetade han oförtröttligt för de stora mål, som han uppställt för sig. I hans fordringar ingick också disciplin, något som aldrig varit populärt bland de individualistiska skogslöparna. Den kyla han visade, behärskningen och stramheten i hans väsen gjorde honom föga älskad av dem som inte upptäckt, att han av andra fordrade mindre än av sig själv.

Resten av expeditionen under Joutel och Cavelier lyckades verkligen slå sig igenom till Arkansas, där de funno ett blockhus bebott av två fransmän, som den trogne Tonty lämnat kvar, när han själv med den expedition som han med egna medel utrustat, drog vidare för att försöka komma till La Salles undsättning. Han lyckades aldrig nå ner till Texas, och när kolonien så småningom nåddes av en spansk styrka, som utsänts från Mexico, hade alla avlidit. Ludvig »den store», som vägrade utsända en eskader för att undsätta sina undersåtar i Texas, torde därigenom ha fläckt sin ära i lika hög grad som genom grymheterna i Pfalz. Joutel och Cavelier nådde sedan i säkerhet Nya Frankrike.

La Salles verk var dock inte förgäves utan skulle få betydelsefulla konsekvenser. Genom d'Ibervilles arbete skulle en rad fort anläggas och år 1717 anlade hans yngre bror Le Moyne de Bienville staden New Orleans som blev huvudort för det franska väldet vid nedre Mississippi. I sjöområdet anlade La Motte Cadillac 1701 det viktiga Detroit samt en gles räckvidd av missionsstationer och blockhus som förbundo Nya Frankrike med Louisiana. Det enda som saknades var kolonister och detta blev också orsaken till det franska kolonialväldets sammanbrott i Nordamerika.

DE NORDLIGA JAKTMARKERNA UTFORSKAS OCH TAGAS I BESITTNING

Det nordliga, kalla innanhav, som nu är känt som Hudsonbukten, upptäcktes först i samband med sökandet efter en nordvästpassage. Henry

Hudson hade på sin tredje resa till Ishavet, som företogs för holländarna, upptäckt den flod som bär hans namn och på den fjärde med skeppet *Discovery* nått Hudsonsundet, vilket, eftersom man inte kan se från kust till kust, verkar som ett hav. Därifrån kom han in i bukten, som framstod som ännu väldigare än sundet, och i den tron att han var på säker väg mot Södra havet följde han östkusten mot söder. Han synes ha trängt in i James Bay, där han i november tvingades att övervintra. Våren 1611 gjorde besättningen myteri, Hudson, hans son och några trogna, som vägrade följa myteristerna, sattes i en båt och omkommo sedan.

Sir Thomas Button, som ledde undsättningsexpeditionen efter honom, undersökte Hudsonbuktens västsida och övervintrade vid Fort Nelson, som han uppkallade efter kaptenen ombord på skeppet *Resolution*. Så följde 1619 Jens Munks expedition, utsänd av den danske konungen Christian IV. Munk nådde efter stora svårigheter att forcera isen in i bukten och upptäckte genom ren tur den utmärkta hamn, som Churchillflodens mynning bildar. Genom alla dessa expeditioner skulle man få en ganska god bild av detta väldiga innanhav som mäter inte mindre än 1 1/4 miljon km².

Den för framtiden betydelsefullaste framstöten mot Hudsonbukten skulle emellertid inte komma från sjön utan landvägen. Återigen skulle de rörliga fransmännen utföra en stor bedrift, nu genom Pierre Esprit Radisson och hans svåger M. Chouart, bättre känd under namnet sieur des Groseilliers. Den förre hade oturen att strax efter sin ankomst till Nya Frankrike bli tillfångatagen av irokeserna och dömd att torteras. Han blev bunden vid torterpålen och stammens ynglingar visade sin skicklighet i bågskytte genom att sätta sina pilar så nära honom som möjligt utan att tillfoga honom skada. Därefter övergick man till det vanliga nöjet att slita bort naglarna på offrets fingrar och hade redan gjort förberedelser att bränna honom, då en irokeskvinna fattades av medlidande och adopterade honom, varigenom han räddades. Kvinnorna hade nämligen inom De fem nationerna stort inflytande. Efter ett misslyckat flyktförsök dömdes han åter till döden, men hans nya släkt vände stämningen till hans förmån och han benådades. Andra gången lyckades han bättre och nådde en av de holländska kolonierna, varifrån han inskeppade sig till Europa.

Därifrån begav han sig emellertid genast tillbaka till Nya Frankrike och blev anställd som tolk i en mission, som jesuiterna upprättat bland de blodtörstiga irokeserna. Här fick han en dag reda på att indianerna ämnade anställa ett blodbad på missionens medlemmar, men Radisson hade redan lärt sig tillräckligt av de vildas seder för att kunna slå dem även i fråga om list. I hemlighet byggde man nu kanoter och när våren kom inbjödos indianerna till en fest. Som det för dem nästan är en religiös plikt att inte säga nej hur stora matmängder man än bjuder på, så proppade gästerna i

sig så mycket, att de nästan föllo i dvala. Därefter flydde fransmännen för livet nedåt floden och lyckades undkomma.

År 1658 trängde de båda svågrarna fram ända till Mississippis övre lopp och sommaren därpå företogo de vidsträckta resor i nuvarande Wisconsin. Vintern 1661—62 finna vi dem vid Övre sjön, vilkas västliga delar de undersökte. Upptäckten av de båda sjöarna Lake of the Woods och den mindre Rainy Lake, en förvrängning av Lac de la Reine, Drottningens sjö, tillskrives dem. Här träffade de på creeindianer, vilkas jaktmarker sträckte sig ända upp till Hudsonbukten. Sommaren 1663 startade de båda på sin längsta och viktigaste färd, då de uppnådde Hudsonbuktens stora sydliga vik, James Bay. När de följde havskusten funno de nära utloppet av Rupert River ett europeiskt hus med märken efter kulor i väggarna, antagligen byggt under Hudsons sista olyckliga expedition eller av James 1631. Man fäste sig särskilt vid den oerhörda viltrikedomen i dessa trakter, och då man nu genom Hudsonbukten hade en bekväm utförselled, varför skulle man då behöva frakta skinnen via Nya Frankrike? Detta låg emellertid inte alls i det franska monopolbolagets intresse. Man inte endast berövade de båda svågrarna de dyrbara skinn de hemfört, utan avvisade också samtliga deras förslag. De förfördelade ville ha upprättelse och vände sig därför till engelsmännen. Karl II:s kusin, prins Rupert, som spelade en viktig roll som handelns och vetenskapens höge beskyddare, blev intresserad, ty här kunde man uppnå en dubbel vinst, dels genom att bli delaktig av den rika pälshandeln, dels också i dessa trakter möjligen finna den efterlängtrade nordvästpassagen till österns rika länder. I juni 1668 lämnade en expedition England med Radisson ombord på Eaglet och Grosseilliers på den lilla skonerten Nonsuch. Skepparen på det större skeppet förmådde inte forcera isen, men skonerten uppnådde James Bay på vars östra sida den första engelska besittningen i Canada, Fort Charles, anlades. Här övervintrade man och fartyget återvände nästa sommar till England med full last av dyrbara pälsverk.

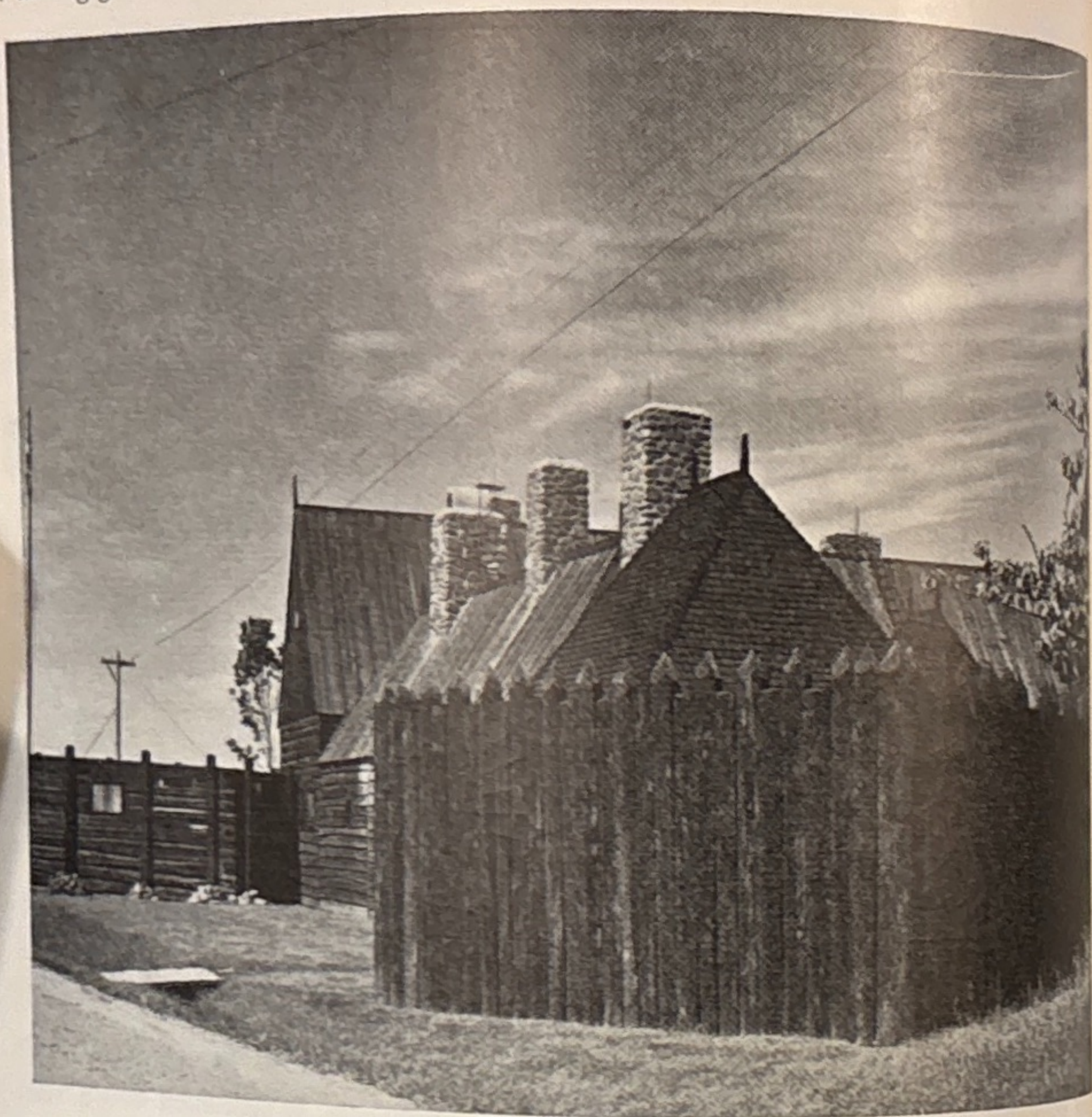
Den andre maj 1670 erhöll prins Rupert och hans medaktionärer av konungen rätt att bilda ett bolag, som utrustades med suveränitetsrätt i alla de länder, som lågo kring Hudsonbukten och som inte tillhörde någon annan makt, samt monopol på all pälshandel. Frikostigt hade Karl II bortskänkt ett land, vars gränser han inte ens dunkelt anade. Så småningom stadgade sig dock den uppfattningen att Hudson Baykompaniet, H. B. C., som det i allmänhet kallas, ägde det område, vars floder avbördade sitt vatten i Hudsonbukten. I privilegiet hade också inryckts en paragraf om att kompaniet hade skyldighet att söka efter en nordvästpassage. Genom de rättigheter kompaniet utrustats med hade grunden lagts till ett av de största handelsföretag historien känner. En rad fort, tagna och återtagna

1600-talskarta över Henry Hudsons upptäckter kring Hudsonbukten.

flera gånger under stridigheterna med fransmännen, grundlades och gränserna vidgades alltmera. Henry Kelsey, en av kompaniets tjänstemän, var den förste europé som skulle nå trakterna väster om Hudsonbukten. År 1689 reste han med endast en indianpojke som följeslagare från en punkt norr om Churchillflodens mynning 200 engelska mil in i ödemarken. År 1690 lyckades han framtränga till Saskatchewanfloden och ett stycke söder om den. Här var han precis fyrtiosju år före La Vérendrye. Kelsey var den förste som såg bisonhjordar ute på prärierna och den fruktade grizzlybjörnen. Då man kände litet till hans person betvivlade man länge, att han gjort dessa resor, tills hans papper och journal år 1926 dök upp i Belfast på Irland.

Fransmännen, som kände konkurrensen och som fruktade att komma för sent i den stora kapplöpningen åt väster, intensifierade sent omsider sina ansträngningar även åt detta håll. Åren 1731—48 företog Pierre Gaultier de Varennes de la Vérendrye och hans söner en serie viktiga resor. Han började med att anlägga en rad fort från Rainy Lake och Lake of the Woods så långt som till Winnipegsjöarna och Manitoba. Hans beslut att nå havet i väster hade fattats sedan han av en trovärdig indian hört talas om ett brett vattenband med ebb och flod. Detta kunde inte vara något annat än Winnipegsjöarna, där verkligen vinden stundom kan åstad-

Rekonstruktion av ett av de kanadensiska »fort» som utgjorde kolonisationens stödpunkter. Champlain Habitation, Nova Scotia. Foto: National Film Board, Canadian Information Service.

komma en illusion av tidvatten. Sedan han själv övertygat sig om att det inte var något hav, beslöt han att söka en sydligare väg, varför han trodde den fara som hotade från siouxerna etablerade en bas i Mandanlandet. Hans yngste son jämte en präst och tjugo man hade nämligen mördats av en siouxstam vid Lake of the Woods. Två av hans äldre söner, Pierre och François, åtföljda av ett flertal indianer, korsade sommaren 1742 Montana och nådde Klippiga bergen. De voro tvungna att vända, då de infödda inte vågade följa med längre. Hur långt västerut de verkligen kommo utan resultat debatterats av geograferna; troligen nådde de minst till grannskapet av Helena. Efter dem ledde Anthony Hendry en expedition in i det inre, passerade Saskatchewanfloden och fortsatte in i norra Saskatchewan, där han träffade svartfotsindianerna. Efter att ha korsat Red Deer River övervintrade han i närheten av 114° västlig bredd och undersökte landet i olika riktningar inom den nuvarande staten Alberta. Hudson Baybolaget hade som sagt förpliktat sig att söka efter nordväst

passagen men försummade all upptäcktsverksamhet på ett upprörande sätt, även sedan det genom freden i Utrecht kommit i odisputabel besittning av sitt väldiga nordliga rike. Först år 1769, nära hundra år efter bolagets tillkomst, beslöt man att slå ett slag. Men inte ens denna gång drevs man av enbart ideella motiv. Man hade nämligen märkt, att de indianer som gjorde årliga besök vid Fort Prince of Wales vid Churchillfloden ägde redskap av koppar. Enligt deras utsago hämtade de denna metall vid en flod borta i nordväst. Hoppet om att finna en stor koppargruva vid en bred segelbar flod kom kompaniet att utsända en ung assistent för att finna den.

SAMUEL HEARNES RESA ÖVER LAND TILL ISHAVET

Samuel Hearne, den unge assistenten som skulle utföra detta storverk, men som också hade order att försöka mäkla fred mellan de nordliga indianerna, startade den sjätte november 1769 från Fort Prince of Wales med två av kompaniets »betjänter» och flera indianer till salut av sju kanonskott. Deras väg förde dem snart utanför skogsbältet till de tröstlösa isvindssvepta tundrorna, Barren Grounds, väster om Hudsonbukten. Indianerna, vana vid skogen, ägde ingenting av de förfarna eskimåernas reseteknik och expeditionen måste tillbringa nätterna nedgrävda i snön med en kälke som vindskydd. Därtill kommo andra svårigheter. Hearne skriver därom — citaten hämtade ur en äldre svensk översättning, vars arkaiserande språk ensamt torde göra full rättvisa åt hans prosa (stavningen ställvis moderniserad): »Nu mera började jag märka, att anföraren icke gynnade vårt företagande. På det mäst avskräckande sätt målade han oss oupphörligt de förestående besvärligheter. Han framsökte alla möjliga medel att göra mig och mina europeiska kamrater modfällda och yttrade esomoftast sin åstundan att återresa till faktoriet. Men då han fann mig ståndaktig i mitt beslut att fortsätta resan, tog han sin tillflykt till flera medel, vilka han ansåg närmast tjänliga för sitt syftemål. I synnerhet visade han sig obekymrad om vårt livsuppehälle, så att vi på en lång tid endast erhöillo vad våra bägge södliga vildar anskaffade, jämte det ringa jag med mina två européer kunde själva spåra upp.» Därtill kom att han förledde »några av våra bästa nordliga vildar» att rymma en natt samt att han så småningom berövade Hearne både hans ammunition och hans bytesartiklar, varför man tvangs återvända till faktoriet.

Hearne startade emellertid åter i februari 1770 med tre nordliga och två sydliga vildar, utan européer eller kvinnor, vilket senare skulle visa sig fullkomligt felaktigt, då dessa voro nödvändiga att ha med på resor för att tillverka mockasiner, sy kläder, resa tält, laga mat o. s. v. Om sin instruktion skriver han: »Den ålade mig blott att vänligt bemöta de vildar, som